

Georg G. IGGERS, **Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme Yirminci Yüzyılda Tarih Yazımı**, Çeviri: Gül Çağalı GÜVEN / Tarih Vakfı Yurt Yayınları / 2000 /160 s.

Fatih ARTVİNLİ*

Tarih araştırmalarının alanı, son yıllarda çarpıcı biçimde genişlemiştir. Bu genişleme, beraberinde hem tarih araştırmalarında izlenecek yöntem tartışmasını hem de tarihçiyi ilgilendiren konuların ve sorunların faklılaşmasını gündeme getirmiştir. Esasında tartışmaların kökeni yirminci yüzyılın başlarından günümüze kadar devam eden tarihyazımının nasıl olması gerektiği konusundaki görüş ve kuram farklılıklarına dayanmaktadır.

Avrupa tarihyazımı alanında uluslararası üne sahip olan Georg G. Iggers, 1997 yılında yayınlanan *Historiography in the Twentieth Century From Scientific Objectivity to the Postmodern Challenge* adlı yapıtıyla, tarihyazımı konusunda Kıta Avrupası ve Amerika'da süregiden tartışmaları, bütünsel bir analize tabii tutmaktadır. Iggers kitabında, profesyonel bir disiplin olarak tarihin doğuşundan başlayarak yirminci yüzyıl boyunca tartışmaların odağında yer alan klasik historisizm, tarihsel sosyoloji, Amerikan toplumsal tarih gelenekleri, Annales ekolü, eleştiri kuramı ve toplumsal tarih, Marksist tarih bilimi, mikro tarih ve gündelik yaşamın tarihi gibi konuları ayrıntıları ve örnekleriyle ele almakta ve son tahlilde doksanların perspektifinden yola çıkarak tartışmaları bir sonuca bağlamaktadır.

19. yüzyılın sonlarından itibaren tartışılan "tarihin bilimselliği" ve Ranke tarafından başlatılan profesyonel tarihyazımı paradigması, kuram olarak tarihin gerçekte örtüştüğünü kabul ediyor, olayları bir silsile içerisinde kronolojik ve tek boyutlu bir bakış açısından ele alıyordu. Siyasetin birincil konumda olduğu, büyük çoğunlukla devletin resmi belgelerine dayalı olarak yürütölen ve Batı dünyası tarihinin imtiyazlı bir konuma sahip olduğu bu tarihçi anlayışa, sosyal

---

* Yıldız Teknik Üniversitesi, Atatürk İlkeleri ve İnkılâp Tarihi Bölümü.

bilimlerdeki yeni gelişmeler ve tarihyazımındaki yeni tartışmalar meydan okumaya başladı. Batılı olmayan halkların da bir tarihe sahip oldukları, tarihin çok dar biçimde sadece "büyük adamlar" ve olaylar üzerine odaklanamayacağı, çizgisel bir zaman anlayışından bahsedilemeyeceği, tarihin farklı zaman perspektifleri sunduğu, tarihin toplumsal cinsiyet ve kadınları da içermesi gerektiği, tarih araştırmalarında nesnelliğin olanaksız olduğu, tarihsel metinlerin birer kurgu olduğu ve nihayetinde "tarih"ten değil "tarihler"den bahsedilebileceği şeklinde devam eden tartışmalarla yirminci yüzyıl kapanırken çok farklı bir tarih bilimi ve tarihçiden bahsedilmeye başlandı.

Alman tarihçiliğine uzun bir dönem Marx ve Weber'in, tarihin kopukluklara karşın, yüksek bir tutarlılık derecesine sahip kesintisiz bir süreç olduğuna ilişkin historisist inançları damgasını vurdu. Amerika Birleşik Devletleri'nde yüzyıl ortasından başlayarak *Yeni Tarihçiler*, artık dar bir siyasal tarihin yeterli olmadığı düşüncesinden hareketle başta ekonomi ve sosyoloji olmak üzere modern toplumu ele alan bilimlerle daha sıkı ilişki içerisinde oldular. Yirminci yüzyılın tarihyazımında benzersiz bir yer tutan Fransız *Annales* ekolü tarihçileri, tarihi neyin oluşturduğu ya da kimin yaptığına ilişkin kavramları büyük ölçüde değiştirdiler.

Ranke'den Marx ve Weber'e ve onlardan sonra Amerikan sosyal bilim yönelimli tarihçilere değin, sözcüğün gerçek anlamıyla bütün tarihçiler, tarihi "geçmişten geleceğe doğru ilerleyen, tek boyutlu bir zaman" olarak görmüştü. *Annales* tarihçileri, zamanın göreceliliğinin ve çok katmanlılığının altını çizerek, bu kavrayışı kökünden değiştirdiler (s. 51). 1929 yılında kurulun *Annales* dergisi etrafında birleşen tarihçiler, hiçbir dönemde katı olarak belirlenmiş bir doktrine sahip olmamasına karşın sağlam bir kurumsal temele sahip olmuşlardır. Febvre ve Bloch tarafından kurulan *Annales*'de, yüzyıla damgasını vuran Fernand Braudel, Pierre Goubert, Jacques Le Goff, Georges Dubby, Emmanuel Le Roy Ladurie gibi tarihçilerin araştırma ve düşünceleri yayınlandı. *Annales* tarihçileri yepyeni bir tarihsel zaman kavramı başlattılar. Örneğin Braudel, *The Mediterranean and the Mediterranean World in the Age of Philip II* (Akdeniz ve II. Philippe Çağında Akdeniz Dünyası) başlıklı ünlü eserinde Akdeniz'in bir coğrafi mekân olarak durağan zamanı, toplumsal ve ekonomik yapılarıdaki değişimlerin ağır ilerleyen zamanı ile siyasal olayların hızlı ilerleyen zamanı şeklinde üç farklı zamanın olduğunu ileri sürdü. Aynı şekilde Jacques Le Goff, *Merchant's Time and Church's Time in the Middle Ages* (Ortaçağda Tüccar Zamanı ile Kilise Zamanı) başlıklı klasik makalesinde

benzer şekilde tarihsel zamanın farklı boyutlarını ele aldı (s. 59).

Annales'e karşı sıkça dile getirilen bir eleştiri, onun modern çağları ele almak konusundaki başarısızlığı olmuştur. Modern çağ hiçbir zaman bütünüyle gözardı edilmemişse de *Annales* tarihyazımının odağı, çoğunlukla ortaçağ ve *Ancien Regime* olmuştur. *Annales*'in etkisi sosyalist ülkelere de uzanmış, bu ülkelerde de tarihçiler, *Annales*'in maddi kültüre ve sıradan insanın yaşamına, dogmatik Marksizmden çok daha derinlemesine nüfuz etmeyi sağladığını giderek daha çok anlamışlardır (s.64).

Öte yandan, Marksist tarihyazımı yirminci yüzyıl boyunca önemli değişimler geçirerek, tartışmaların merkezinde yer almaya devam etmiştir. Marksizmin, nesnel bilimsel bilginin mümkün olduğu ve bilimsel bilginin belli yasalara uygun genel ifadeler taşıdığına dair temel iddiaları ve historisist bakış açısı çeşitli eleştirilere uğramış ve Marksist tarihyazımına yönelik yeni yorumlamalarla zenginleşmiştir. İngiltere'de, "*Komünist Parti Tarihçileri Grubu*" olarak adlandırılan tarihçiler, ileride komünist partiyle bağlarını koparmış ancak kendilerini topluma yönelik Marksist bir eleştiriyle tanımlamaya devam etmiştir (s. 85). En önemli iki Marksist İngiliz tarihçi olarak Edward P. Thompson ve Eric Hobsbawn, ortaya koydukları eserlerle bir yandan klasik Marksizmin açmazlarından kendilerini uzak tutmuşlar, öte yandan da Marksist yorumlamalara yeni birer soluk katmışlardır. Thompson, *The Making of the English Working Class* (İngiliz İşçi Sınıfının Oluşumu) isimli bugün artık bir klasik kabul edilen eserinde "prototipik" işçi sınıfı düşüncesini reddederek onun yerine, özgül bir tarihsel bağlamda ortaya çıkan "somut bir İngiliz işçi sınıfı" kavramına yönelmiştir (s.89). Öte yandan, 1952 yılında kurulan *Past and Present* dergisi uzun yıllar boyunca, sol siyasal bakış açısına sahip olan tarihçilerin ortak bir platformu olarak değişen sosyal koşullar ve dünya düzeni içerisinde tarihyazımının nasıl olması gerektiğine dair tartışmalara yer vermiştir.

1970'ler ve 1980'lerde gittikçe artan bir biçimde, bir kısım tarihçiler sosyal bilim tarihinin varsayımlarını sorgulamaya ve makro-tarihsel kavramları ve modernist tarih yazımını sorgulamaya başladılar. Makro-tarihten mikro-tarihe doğrulan ya da evrilen bu süreçte gündelik yaşamın tarihini ele alan çalışmalar öne çıkmaya başladı. Gündelik yaşam tarihçilerine göre, tarihsel araştırmaların konusu, iktidarın "merkez"i olarak adlandırdıkları yerden, "marjinler"e, çoğunluklara doğru kaymıştı ve onlara göre çoğunluklar fazlasıyla dezavantajlı ve sömürülen kitlelerdi (s.104). Tarihin artık yeni kavramlara ve

yeni yöntembilimsel yaklaşımlara ihtiyaç duyduğunu savunan yazarlar için artık “önemli olan tarih değil tarihler” ya da öykülerdir. Özellikle İtalyan tarihçilerin halk kültürü araştırmaları bu bağlamda popülerlik kazandı. Mikro-tarihsel yöntem, "gerçekliğin nesnel olduğunu söyleyen tarihçiler tarafından benimsenmiş iddialı, otoriter geleneksel söylem biçimini terk etmiştir" (s. 112). *Microstoria* geleneğini en iyi temsil eden iki eser olarak Carlo Ginzburg'un yazdığı *The Cheese and Worms: The Cosmos of a Sixteenth Century Miller* (Peynir ve Kurtlar: Bir 16. Yüzyıl Değirmencisinin Evreni, 1975) ile Giovanni Levi'nin *Inheriting Power: The Story of an Exorcist* (Kaltımsal Güç: Bir Şeytan Kovucunun Hikâyesi, 1985) kitaplarını sayabiliriz.

Yüzyılın son çeyreğinden itibaren öne çıkan bir başka eğilim ise postmodern tarihyazımıdır. Bu düşüncenin temeli, tarih yazmanın gerçek bir tarihsel geçmişe gönderme yaptığının yadsınmasıdır. Roland Barthes ve Hayden White, tarihyazımının kurgudan farklı olmayıp, onun bir biçimi olduğunu ileri sürdüler. White, *Metahistory: The Historical Imagination in the Nineteenth Century in Europe* (Metatarih: Avrupa'da 19. Yüzyılda Tarihsel İmgelem) adlı kitabında, tarihsel anlatılarda hiçbir gerçek ölçütü bulunmadığını göstermeye çalıştı. Foucault'ya göre tarih, Batılı insanın, modern tarihin "klasik" evresi adını verdiği geç bir evresinde, hâlihazırda geride kalmış olan bir evresinde icat edilmiştir. Foucault ve Derrida'nın temel eleştirileri, her metinde saklı olan ideolojik önyargılara yöneliktir. Bu yüzden, metnin, yazarından özgürleştirilmesi gerektiğini ileri sürerler. Hayden White'a göre tarihyazımı bugün birincil olarak edebi ölçütleri izleyen edebi bir tür olarak görülmelidir (s. 124-125).

18. yüzyılda ortaya çıkan ve 19. yüzyılda egemen hale gelen, tarihsel gelişmenin sürekli bir anlatısına olanak tanıyan tek tarih düşüncesi, başta devlet olmak üzere anlatıda belirli kurumların merkezi yer tuttuğu ve gerçek anlamda tarihsel olan tek bir kültür ve toplum, yani Batı kültürü ve toplumu bulunduğu inanan tarih düşüncesi yirminci yüzyılın radikal eleştirilerine yenik düşmüştür. Tarihçiler tarafından gözardı edilen geniş halk kesimleri giderek tarihte daha geniş yer tutmaya başlamış, tarihin odağı yalnız iktidar merkezlerini değil, aynı zamanda mikro tarih ile birçok tarihler kavramını doğuracak şekilde, toplumun "marjinler"ini de içermek üzere genişlemiştir. Iggers, *Yirminci Yüzyılda Tarihyazımı'nı* ele alırken tarihyazımının tüm olanak ve tartışmalarına yer verdikten sonra, gelinen noktada tarihin bütün anlamını yitirdiği önermesine karşı çıkmakta ve tarihte nesnelliğin ulaşılmaz olduğu inancını korumakla

Georg G. Iggers / Bilimsel Nesnellikten Postmodernizme

birlikte önemli olanın yeni sosyal ve kültürel tarihin de yapmak istediği gibi "eleştirel bir yeniden değerlendirme" olduğunu söylemektedir.